

ROMAIN ROLLAND

BEETHOVEN
MARILE EPOCI CREATOARE

VOL. VI
CATEDRALA ÎNTRERUPTĂ 3.
FINITA COMOEDIA

Traducere din limba franceză de
Letiția Papu și Nicolae Paroescu

GRAF[®]ART

CUPRINS

Introducere	7
Ultimele lupte	29
Epigonii	69
Epilog	91
Convorbirile lui Beethoven	139
Beethoven și Grillparzer	167
Beethoven și societatea evreiască din timpul său	173
Notă la capitolul precedent	187

Ultimele lupte

Am vrea să aruncăm un vâl de milă și de pietate peste lunile care au urmat. Toți acei care a trebuit să fie martorii lungului drum de agonie pe unde au trecut cei dragi, fără să poată cu nimic a-l alina, îi cunosc cu prisosință groaza sacră.

Vom găsi amănuntele acestor nesfirșite săptămâni, cînd Beethoven era smuls bucată cu bucată vieții (ah! cît e de greu să mori!), în cartea cinstită și minuțioasă a lui Alexandru Wheelock Thayer. Voi pune doar în lumină etapele mari ale coborîrii în mormînt (ele n-au fost întotdeauna bine desprinse).

Venise cu o dublă pneumonie, care a rămas trei zile neîngrijită : căci cei doi medici chemați s-au sustras¹. Firește că boala s-a înrăutățit. Beethoven nu-și da bine seama de starea lui. Cum a ajuns i-a scris prietenului Holz să vină să-l vadă ; scrisoarea i s-a rătăcit printre hîrtii ; a mai dicat una, probabil la 3 sau 4 decembrie. Spunea că este „indispus“, „așa încît cred că aș face mai bine să stau în pat“². Holz a alergat să-l vadă, la 5 decembrie, și a chemat (*Caie-tele de convorbiri adevărate*) de urgență pe doctorul Wawruch, profesor de patologie la clinica medicală pentru chi-

¹ Dr. Braunhofer a pretextat că locuința lui Beethoven era într-un cartier prea depărtat ! Dr. Staudenheimer a promis și n-a venit.

² În această scrisoare se află, scrisă de mîna lui Beethoven, cuge-tarea, notată pe muzică : *Greșim cu toții, dar fiecare greșește într-alt fel*“. („*Wir irren alle samt, nur jeder irret anders!*“), pe care am reprodus-o în fruntea cărții noastre Goethe și Beethoven.

ciosă a vieții sale întregi, sfînta muzică („Du holde Kunst !“). Iată ultimele note pe care i le-a dictat ¹:

În pragul agoniei i-a spus cîntărețului Lablache : „Auziți clopotul ? Schimbare de decor !...“ (*Hört Ihr die Glocke ? Die Dekoration wechselt...*)².

Nu mai erau bătăile furioase ale Destinului la ușă. Ușa se deschidea spre libertate.

În timpul acesta, birfelile umblau de zor prin Viena. Ajutorul primit din Anglia făcuse larmă mare. Ziarele din Viena — „Beobachter“, „Wiener Zeitung“ — vorbiseră mult despre el. Și iată că vienezii își amintiră că marele lor om este în agonie ! Mulți s-au repezit să-i sune la poartă ; dar era prea tîrziu, poarta rămînea închisă ; pentru foarte puțini se mai deschidea : Beethoven nu mai era în stare să primească. Și care credeți că a fost sentimentul general la Viena. Părerii de rău, remușcări sau mîhniri ? Nu, doar ciudă că Beethoven s-a adresat pentru ajutor unor străini ! Chiar și unul ca Grillparzer, ne spune Breuning, nu-i ierta aceasta lui Beethoven. Sovinismul lui de burghez era rănit. „Nu i s-a dat oare destul sprijin la Viena, exclama el, ca să nu mai fi avut nevoie de pomană din străinătate ?“.

¹ P. 12 dintr-un mic *Carnet de schițe*, lăsat moștenire de Schindler la Königl. Bibl. din Berlin. Schindler a însemnat dedesubt : „Notele scrise pe această pagină sînt ultimele pe care le-a scris Beethoven în prezența mea, cu vreo zece, douăsprezece zile înainte de moarte“.

Paul Bekher a reprodus această schiță în facsimile, în ediția mare a lucrării sale, *Beethoven*.

² Cf. primul meu volum din *Marile epoci creatoare*.

Epigonii

A doua zi, tinărul pictor Joseph Danhauser a luat mulajul feței și a desenat-o ; dar nici masca și nici desenul nu dau o imagine exactă, căci înainte de asta se și năpustiseră asupra mortului ciopârțitorii Facultății, medicii, care i-au deschis corpul pentru autopsie și i-au retezat organele auzului. Mai veridice sînt schițele impresionante ale pictorului Teltscher, care începuse să-l picteze pe Beethoven în ultimele torturi ale agoniei ; dar Breuning, rănit în pietatea lui, i-a interzis să continue.

În ziua de 27, s-a desfășurat în jurul mortului o tristă scenă balzaciană între cei trei oameni mai apropiați, prin sînge sau prietenie ; o ceartă pentru moștenire. Fratele Ioan, Breuning și Schindler (de reținut cu atenție, deoarece îl vom vedea îndată pe Schindler negînd că ar fi avut cunoștință !) știau că Beethoven lăsase printre hîrțile lui șapte acțiuni bancare ¹. Le-au căutat, au răscolit totul și nu le-au găsit. Ioan i-a acuzat pe Breuning și pe Schindler de a le fi sustras. Mizerabilul nici nu așteptase să fi murit fratele lui ca să încarce, în ajun, să șterpelească tot ce rămăsese în casă. Breuning și Schindler îl dăduseră afară. Se răzbuna ². A urmat o

¹ Cum să nu fi știut cînd îl văzuse, la 5 ianuarie, pe Beethoven scriind aceasta, în ultimele sale dorințe, către doctorul Bach ?

² „Rudele lui Beethoven s-au purtat în modul cel mai josnic ; nici nu murise bine, cînd a venit fratele lui care voia să adune totul, chiar cei o mie de florini de la Londra ; dar noi l-am dat pe ușă afară. Asemenea scene s-au petrecut înaintea patului de moarte al lui Beethoven”. (Scris. Schindler-Moscheles, 4.IV.1827).

Epilog

Ne-am petrecut vechiul tovarăș pînă la pragul lumii celor vii. Degeaba îl ținem de mînă, el se duce, se furișează pe celălalt țărîm. Nu mai păstrăm imaginea familiară și schimbătoare, căreia am încercat de atîtea ori să-i fixăm portretul, la felurite stadii ale vieții sale. La porțile vieții, tot ce-i trecător și muritor în om, pierе ca fumul. Cîntărețul trac a dispărut: în mîinile noastre de fii mai păstrăm doar lira lui Orfeu. Arta lui. Opera lui. Ea este, și rămîne. Cel căruia i se adresează cuvîntul magic al lui Pindar:

Γέγντο οἶος ἔσσι

(„Să ajungi să fii ceea ce ești!”)

A ajuns. Să învățăm deci să-l cunoaștem. În clipa cînd scriu ultimele rînduri din acest caiet de bord, unde am însemnat lunga călătorie zbuciumată a marelui pilot al muzicii, care și-a purtat nava în furtună cu o mînă neînduplecată, și cu un ochi căruia nici o umbră, nici o trudă nu i-au putut întuneca vreodată limpezimea — să pecetluim cartea cu efigia, nu a celui viu, a celui care a murit — ci a celui οἶος ἔσσι tu care ne rămîi!... a geniului.

*

Geniul lui Beethoven s-a impus omenirii. Este unul din *Majores Dei* (cei mari), recunoscuți oficial. La serbările Centenarului la Viena, în 1927, s-au adunat ca să-i aducă omagiul conducători de stat și reprezentanții tuturor guvernelor. În concerte, mulțimile Europei freamătă mereu,

Convorbirile lui Beethoven

Am vorbit într-o carte precedentă (*Cîntecul Învierii*, vol. II, p. 577 și urm.)¹ despre *Caietele de convorbiri* ale lui Beethoven, exprimîndu-ne regretul că, din 1922, publicarea lor s-a oprit la primul volum.

Acum, publicarea lor a fost reluată, trecînd din mîinile lui Walter Nohl în ale lui Georg Schünemann, deosebit de calificat pentru lectura de autografe ale muzicienilor². Cu toate că nu sintem încă decît la primele volume, am ținut, pentru cititorii noștri, să reînnoiesc provizia de informații de primă mîină asupra gîndirii lui Beethoven și a anturajului său.

Dar, mai întîi, avem de încheiat o socoteală cu una din vechile noastre cunoștințe : Schindler. Am încercat să fiu drept față de acest personaj, care, la rîndul său, nu a fost drept față de pedantul ursuz, înțepat, scorțos, pe care vîrsta l-a posomorît. Devotamentul lui față de Beethoven îi scuza în ochii noștri dorința geloasă și îndărătnică de acaparare. Timp de o treime de veac, el a jucat în Europa muzicală rolul măgarului ce cară moaștele ; avea pretenția să se împărtășească din venerația arătată sfîntului său. Și n-ar fi fost nimic, dacă și-ar fi respectat sfîntul. Își luase acest angajament, în acea

¹ E vorba de ediția în limba franceză (n. tr.).

² *Ludwig van Beethovens Konversations Hefte*, im Auftrage der Preussischen Staatsbibliothek Margg. von Georg Schünemann, 1941—1942, Max Hesses Verlag, Berlin.

Vol. I. : Caiete I—X (februarie 1818 — martie 1820).

Vol. II : Caiete XI—XXII (aprilie 1820 — februarie 1823).

Ediție excelentă, colaționată cu mare grijă. Regretăm numai că a lăsat în umbră primul volum, apărut dinainte, al ediției înaintașului său Walter Nohl, și importantele lui lucrări preliminare, de cercetare a înțregii colecții de *Caiete de convorbiri* ale lui Beethoven.

Beethoven și Grillparzer

Celebrul discurs funebru al lui Grillparzer, spus de Anschütz la poarta cimitirului, a fost reprodus în cartea de „Amintiri” a lui Gerhardt v. Breuning, după manuscrisul înmînat de Grillparzer lui Stefan v. Breuning. A fost completat cu alte două discursuri ale lui Grillparzer, unul citit șase luni mai tîrziu, la inaugurarea monumentului de pe mormîntul lui Beethoven, celălalt pentru inaugurarea monumentului de la Heiligenstadt.

Este interesant de urmărit variațiile opiniei lui Grillparzer despre Beethoven, care i-a stîrnit întotdeauna admirația, dar i-a stingherit și iritat, în secret, concepțiile sale, armonioase dar timorate, despre muzică. Pe măsură ce se îndepărtează de amintirile despre Beethoven în viață și despre moartea lui, care l-a răscolit, judecățile sale lasă un loc mai mare criticii. Discursul lui funebru la cimitir este un omagiu măreț, căruia nu-i putem imputa decît tendința lui Grillparzer de a-i atribui autorului *Eroicei* propria sa natură de senzitiv, pe care cel mai mic contact îl înspăimîntă și care se retrage ca să scape de el. Dar elogiul făcut artistului este fără rezerve :

„Cine se poate măsura cu el? Asemeni lui Behemot, ce străbate mările, în zbor impetuos, așa a parcurs el cîmpul

¹ Heinrich Anschütz a povestit, în *Erinnerungen aus dessen Leben und Wirken*, că în ultimul moment, cînd s-a știut că trebuie să se citească un discurs funebru la mormînt, s-au ridicat proteste violente, și a fost oprit să intre în cimitir: era interzis să se pronunțe chiar cîteva cuvinte de prietenesc rămas bun. A trebuit să citească discursul în fața porții. Manifestația a avut astfel și mai mult efect. „Lumea asculta cuvintele lui Grillparzer, scrie Anschütz, ca pe cea mai mișcătoare predică (*die ergreifendste Predigt*).

**Beethoven
și societatea evreiască din timpul său**

Există un capitol din viața lui Beethoven care n-a fost scris niciodată și care are totuși un interes de actualitate — este acela al raporturilor lui Beethoven cu evreii.

Aceste raporturi au fost considerabile, dar cunoașterea lor a fost falsificată de omul care și-a atribuit titlul exclusiv de „Prieten al lui Beethoven”, și și-l imprima pe cărțile de vizită : Anton Schindler. El a fost, desigur, un apărător devotat al memoriei lui Beethoven. Dar Dumnezeu să păzească marile amintiri de acei apărători care le confiscă în folosul lor și le fac să slujească meschinăriei lor intelectuale, susceptibilităților și resentimentelor lor înăcrite ! Pînă la urmă toată suma răului s-a amalgamat atît de inextricabil cu binele, încît ne întrebăm dacă n-au vătămat mai mult decît au servit adevărata istorie a aceluia căruia ei își permit să-i uzurpe vocea. În cazul precis al lui Schindler, se mai adaugă încă un motiv de confuzie, și anume deficiențele lui deplorabile de memorie, care-l fac să încurce datele și amintirile, chiar cînd la mijloc nu era nici un interes ; cu atît mai mult, patima deforma fără nici o greutate această materie moale și nesigură — fără ca el să aibă măcar conștiința acestei deformări. A ajuns, de la o ediție la alta a *Biografiei* scrise de el, de la 1840 la 1860, să se dezmință pe el însuși, să fabrice un alt trecut, care să se potrivească cu toanele lui, cu certurile și artagurile lui de bătrîn cicălit. Una din faptele lui rele a fost că a voit să facă din Beethoven un antisemit. Pe timpul cînd Wagner publica sub pseudonimul de „*Freigedank*” cunoscutul său pamflet : *Iudaismul în muzică* (1850), Schindler a insinuat că Beethoven fusese un precursor al lui „*Freigedank*”, și că-i ura